Regionledningskontoret
Eva Englid

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2022-02-22

TRN 2022-0041

Tillväxt- och
regionplanenämnden

Yttrande över Förslag till beslut om bildande och skötselplan för Färsna naturreservat

Regionledningskontorets förslag till beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande.

1. Regiondirektörens tjänsteutlåtande utgör Region Stockholms yttrande till Norrtälje kommun över Förslag till beslut om bildande och skötselplan för Färsna naturreservat.

2. Paragrafen justeras omedelbart.

Sammanfattning

Norrtälje kommun har remitterat Förslag till bildande av Färsna naturreservat, till Region Stockholm för yttrande. Syftet med naturreservatet är att vårda, bevara och utveckla ett tätortsnära natur- och friluftsområde med höga biologiska och kulturhistoriska värden.

Region Stockholm anser inte att det finns direkt stöd i plankartan, i den Regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen (RUFS 2050) (LS 2015-0084), för bildandet av naturreservatet; men ser positivt på att området skyddas då området har höga värden för natur, kultur och friluftsliv. Bildandet av reservatet tillgängliggör den bebyggelsenära grönstrukturen utan att konkurrera med den prioriterade bebyggelsestrukturen. Däremot anser Region Stockholm att möjligheterna för eventuell framtida kollektivtrafik behöver beaktas om området i framtiden utvecklas som utflyktsmål med fler besökare.

Bakgrund

Norrtälje kommun har remitterat Förslag till bildande av Färsna naturreservat, till Region Stockholm för yttrande. Tillväxt- och regionplanenämnden svarar på Region Stockholms vägnar. Ärendet har beretts i samråd med Region Stockholms trafikförvaltning.

Syftet med naturreservatet är att vårda, bevara och utveckla ett tätortsnära natur- och friluftsområde med höga biologiska och kulturhistoriska värden. I reservatet finns bland annat gårdsmiljö, historiska odlingslandskap, skyddsvärda skogsområden liksom värdefullt växt- och djurliv.

Norrtälje kommun är markägare för det föreslagna reservatsområdet som är beläget norr om Norrtälje tätort och innefattar cirka 82 hektar. I kommunens översiktsplan från år 2013 pekas området ut som viktigt för friluftsliv av lokalt intresse samt som ett område med högt naturvärde. Norrtälje Kommuns bedömning är att bildandet av naturreservatet är förenligt med gällande översiktsplan.

Regionledningskontorets förslag och motivering
I den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen 2050 (RUFS 2050) (LS 2015-0084) är området för reservatet delvis utpekat som sekundärt bebyggelseläge och delvis landsbygd utanför den samlande bebyggelsen. Genom området sträcker sig den regionala vandringsleden Roslagsleden. Då ingen del av området utgör grön kil, grönt svagt samband eller stora samlade rekreations-, natur- och kulturvärden saknar bildandet av naturreservatet stöd i plankartan.

Region Stockholm anser vidare att när Stockholmsregionen byggs ut och förtätas är det viktigt att grönstrukturens värden och funktioner stärks och utvecklas, för att behålla och stärka regionens attraktivitet, goda livsmiljö och miljökvalitet. Då området är viktigt för friluftslivet, har höga biologiska och kulturhistoriska värden och samtidigt inte är en del av den regionalt prioriterade bebyggelsestrukturen ser Region Stockholm positivt på att området skyddas.

Region Stockholm är positiv till att det inom området ska finnas möjlighet till både olika friluftsaktiviteter, naturupplevelser och vardagsrekreation. Region Stockholm instämmer i Norrtälje kommuns intentioner att områdets stora betydelse för friluftsliv och naturstudier ska tillvaratas och stärkas utan att det äventyrar dess natur- och kulturvärden.

Då området för naturreservatet, enligt översiktsplanen, utgör ett viktigt besöksmål kopplat till det friluft- och naturpedagogiska perspektivet understryker Region Stockholm vikten av att förutsättningarna för framtida kollektivtrafik beaktas. I nuläget finns busshållplatser vid Balders Hage, Färsna och Färsnagatan som är belägna mellan 300–450 meter från Färsna gård samt vid Norrtäljevägen vid Malsta vägskäl, cirka 800 meter från området. Enligt det föreslagna reservatsföreskrifterna kommer det att vara förbjudet att uppföra ny byggnad, mast, vindkraftverk, torn eller annan anläggning i reservatet; vilket begränsar möjligheterna att i framtiden utveckla hållplatslägen inom eller i direkt närhet till reservatet. Om området i framtiden utvecklas som utflyktsmål med fler besökare behöver

en dialog föras med Region Stockholm gällande möjligheterna att utveckla kollektivtrafiken.

Ekonomiska konsekvenser
Förslaget bedöms inte medföra några ekonomiska konsekvenser för Region Stockholm förrän frågan om eventuell ytterligare kollektivtrafik aktualiseras av kommunen.

Carina Lundberg Uudelepp
Regiondirektör

Anton Västberg
Utbildningsdirektör

Beslutsunderlag
1. Förslag till beslut om bildande och skötselplan för Färsna naturreservat, Norrtälje kommun

Beslutsexpediering
1. Norrtälje kommun

Godkänd av Carina Lundberg Uudelepp, 2022-02-23

NORRTÄLJE KOMMUN

2022-01-31

FÖRELÄGGANDE

Föreläggande om yttrande över förslag till beslut och skötselplan för Färsna naturreservat

Ks 2019-69

Kommunstyrelsen beslutade den 17 augusti 2020 att genomföra samråd om bildande av naturreservat vid Färsna, norr om Norrtälje stad.

Färsna gård med omgivningar är ett populärt fritidsområde med kulturhistoriska värden och höga naturvärden.

Syftet med att inrätta naturreservatet är att skydda ett område med höga naturvärden och säkerställa invånarnas tillgång till ett värdefullt friluftsområde samt bidra till uppfyllandet av Sveriges miljömål.

Skydd av tätortsnära naturområden bidrar också till att bibehålla de ekologiska sambanden i vårt landskap, det vill säga upprätthålla en grön infrastruktur.

Innan beslut om bildande av naturreservat sker ska kommunen med stöd av 24 § Förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. (1998:1252) förelägga sakägare och innehavare av särskild rätt att inom viss tid yttra sig över förslagshandlingarna. Föreläggandet sker genom delgivning. Norrtälje kommun genomför samtidigt samråd med stöd av 25 §, 25a § och 25b § Förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. (1998:1252).

Samrådet har kungjorts i Norrtelje Tidning.

Även allmänheten kan få lämna synpunkter på förslag till beslut och skötselplan.

Synpunkter på förslaget ska vara Kommunstyrelsen, Box 800, 761 28 Norrtälje eller plan@norrtalje.se tillhanda **senast den 18 mars 2022.**

Med vänlig hälsning

Lotta Lagergren
Samordnare

Sändlista:
Sakägare enligt förteckning

Trafikförvaltningen
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING
2022 -02- 02
Dnr:
Ink. ☐ Utg: ☐

POSTADRESS
Box 808, 761 28 Norrtälje
Samhällsbyggnadskontoret

BESÖKSADRESS
Estunavägen 14

KONTAKT
0176-710 00
plan@norrtalje.se
www.norrtalje.se

NORRTÄLJE KOMMUN

2022-01-25

Förslag till beslut, Färsna naturreservat

Uppgifter om naturreservatet

Reservatets namn:	Färsna naturreservat
Kommun:	Norrtälje kommun
Naturvårdsregister-ID:	2052889
Läge:	Norr om Norrtälje tätort. Ett hundratal meter norr om tätortsbebyggelsen.
Naturgeografisk region:	Svealands sprickdalslandskap med lerslättsdalar och sjöbäcken
Fastighet:	Färsna 1:2
Areal:	Cirka 82 ha
Markägare:	Norrtälje kommun
Reservatsförvaltare:	Norrtälje kommun

Samrådsförslag

Förslag

Enligt Reglemente för Kommunstyrelsen i Norrtälje kommun antagen av kommunfullmäktige 2021-02-33 § 13 har Kommunstyrelsen enligt §14 delegation av kommunfullmäktige att fatta beslut om inrättande av naturreservat enligt miljöbalken (1998:808).

Beslut

Med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken beslutar Norrtälje kommun att förklara det område som avgränsats på bifogad karta (bilaga 1), som naturreservat.

Naturreservatets namn ska vara Färsna.

Syftet med reservatet ska vara att vårda, bevara och utveckla ett tätortsnära natur- och friluftsområde med höga biologiska och kulturhistoriska värden. I reservatet ska områdets gårdsmiljö, historiska odlingslandskap, skyddsvärda skogsområden liksom värdefullt växt- och djurliv vårdas. Områdets stora betydelse för friluftsliv och naturstudier ska tillvaratas och stärkas, dock på ett sådant sätt att det inte äventyrar dess natur- och kulturvärden.

Syftet ska uppnås genom att:

- området är ett öppet och tillgängligt besöksmål och områdets höga värden för det rörliga friluftslivet tillvaratas,
- skötsel av gården, odlingslandskapet och andra värdefulla kulturmiljöelement sker med hänsyn till områdets natur- och kulturmiljövärden,
- betes-, slåtter-och åkermark hävdas genom bete, slåtter respektive åkerbruk,
- skogarna undantas från skogsbruk med undantag för naturvårdande skötsel, exempelvis röjning, friställning av värdefulla träd och i delar betesdrift,
- inga anläggningar eller byggnader ska tillkomma i reservatet annat än vad som behövs för reservatsskötseln, jordbruket, friluftslivet, gårdsverksamheten eller som komplettering till befintlig gårdsbebyggelse.

Reservatsföreskrifter

För att tillgodose syftet med reservatet beslutar Norrtälje kommun med stöd av 7 kap 5, 6, och 30 § § miljöbalken samt 22 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd m.m. att nedan angivna föreskrifter skall gälla i reservatet.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden i reservatet

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det inom reservatet förbjudet att:

1. uppföra ny byggnad, mast, vindkraftverk, torn eller annan anläggning,
2. avverka eller skada träd och buskar eller ta bort eller upparbeta dött träd eller vindfälle,
3. på land eller i vatten bedriva täkt, gräva, schakta, spränga, dika, utfylla, tippa, dumpa eller bedriva annan verksamhet som kan förändra områdets topografi,
4. anordna upplag, avfallstipp eller liknande annat än tillfälligt upplag i samband med områdets skötsel,
5. kalka eller gödsla naturbetesmark eller skogsmark,
6. skogsplantera betesmark, åkermark eller åkerholmar.

Utan Kommunens tillstånd är det förbjudet att:

7. uppföra ny byggnad eller anläggning för jordbruket, reservatets skötsel, gårdsverksamhet, friluftslivet eller som komplettering till befintlig gårdsbebyggelse,
8. dra fram ledning i luft, mark eller vatten,
9. anlägga väg, stig, ridstig eller rastplats,
10. anlägga parkeringsplats,

Granskningsförslag

11. uppföra stängsel eller annan hägnad med undantag för betesstängsel eller stängsel kring gårdsplats,
12. bygga om eller ändra befintlig byggnads- eller anläggningskonstruktion, funktion, användningssätt eller utseende,
13. sätta upp tillfälliga orienteringskontroller, tipsfrågor eller liknande inom områden där det går betande djur.

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap 6 § miljöbalken om skyldighet att tåla visst intrång

Markägare, arrendator och annan innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet:

1. utmärkning av reservatets gränser samt uppsättning av reservatsskyltar och övriga upplysningsskyltar,
2. undersökning och dokumentation – av växt- och djurlivet samt övriga natur-, kulturmiljö- och friluftsförhållanden i reservatet,
3. anordningar för friluftslivet såsom anläggande och underhåll av elljusspår, led, spång, bro eller stig,
4. naturvårdande skötselåtgärder; röjning, gallring, ringbarkning, friställning, luckhuggning, hamling, kvarlämnande av ved, borttagande och bränning av klen fälld ved, skapande av död ved, stängsling samt betesdrift,
5. i de fall vindfällen från stormfällning kan orsaka ett hot mot områdets natur,- kultur och friluftsvärden får vindfällen flyttas inom reservatet eller köras ut,
6. åtgärder i syfte att undvika eller begränsa storskaliga angrepp av granbarkborre eller annan allvarlig skadegörare, genom fällning av angripna träd, barkning, rotkapning av vindfällda träd, utplacering av fällor eller fångstvirke. Eventuellt angripet virke och fångstvirke får föras ut ur reservatet,
7. åtgärder i syfte att minska utbredning samt förebygga etablering och spridning av invasiva främmande arter.
8. åkerodling och slåtter.

C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap 30 § miljöbalken

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det för allmänheten förbjudet att:

1. gräva, hacka, spränga, rista, måla eller på annat sätt skada berg, jord eller sten,
2. fälla eller skada levande eller döda träd och buskar eller ta bort död ved,
3. skada vegetationen genom att gräva upp växter eller ta bort mossor, lavar eller vedlevande svampar,
4. medföra okopplad hund,

Samrådsförslag

5. elda annat än på anvisad plats,
6. sätta upp skylt, affisch eller liknande eller göra inskrift,
7. framföra motordrivet fordon i terrängen på såväl snötäckt som barmark,
8. rida i elljusspåren.
9. cykla på annat än för cykel anvisade leder samt motionsspår.

D. (undantag)

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för:

1. att reservatsförvaltaren eller den som förvaltaren utser får utföra de åtgärder som behövs för reservatets skötsel och som anges i föreskrifterna B1-B10,
2. normal skötsel av gårdsmiljö,
3. skötsel av stigar, leder och elljusspår,
4. träningsmoment som kräver lös hund organiserad av brukshundklubb som har tillstånd av kommunen,
5. åkerbruk på befintlig åkermark samt underhåll av diken och kantzoner intill befintlig åkermark,
6. nyttjande av rättigheter som tillkommit genom torrläggningsföretaget (Färsna tf 1944),
7. tillfällig uppsättning av orienteringskontroller, tipsfrågor eller liknande om de avlägsnas direkt efter avslutat arrangemang,
8. naturstudier,
9. större evenemang t.ex. midsommar, julmarknad och veterantraktordagen får utföras under förutsättning att natur, -kultur och friluftsvärden inte påverkas negativt, under dessa dagar är det tillåtet att parkera inom anvisat område i skötselområde 2A (åkermark),
10. normal skötsel av ledningsgata inklusive avverkning av riskträd.

Föreskrifternas ikraftträdande

Föreskrifterna träder i kraft tre veckor efter den dag då författningen kungörs av kommunen.

Enligt bestämmelserna i 7 kap. 30 § miljöbalken gäller ordningsföreskrifterna under C omedelbart även om de överklagas.

Skötsel och förvaltning

Med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Norrtälje kommun bifogad skötselplan (bilaga 2) med mål och åtgärder för reservatets skötsel och förvaltning.

I enlighet med 2 § stycket i förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. är Norrtälje kommun förvaltare i naturvårdshänseende för naturreservatet.

Samrådsförslag

Upplysningar

I reservatet gäller också övriga bestämmelser till skydd för natur- och kulturmiljön. Bland dessa kan nämnas följande:

- Bestämmelserna i 16 § lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter om att hundar under tiden 1 mars – 20 augusti inte får löpa lösa i marker där det finns vilt. Under övrig tid ska hunden hållas under sådan uppsyn att den hindras från att förfölja vilt, när den inte används vid jakt.

- Fridlysningsbestämmelserna. Alla vilda fåglar och däggdjur samt deras ägg, ungar och bon är fredade enligt jaktlagen (1987:259), med undantag för sådan jakt som är tillåten enligt samma lag. Vissa andra växt- och djurarter är fridlysta enligt 8 kap. miljöbalken och artskyddsförordningen (2007:845).

- Enligt 2 kap. kulturmiljölagen (1988:950) ska enskilda såväl som myndigheter visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

- Terrängkörningsförbudet i terrängkörningslagen (1975:1313).

- Förbudet mot nedskräpning enligt 15 kap. 26 § miljöbalken.

- Allemansrätten. I 2 kap. 18 § regeringsformen stadgas, att oberoende av det skydd som grundlagen ger den enskildes äganderätt ska alla ha tillgång till naturen enligt allemansrätten.

Skälen för kommunens beslut

Beskrivning av området

Färsna är ett tätortsnära område beläget i norra utkanten av Norrtälje stad. Området har stor betydelse för friluftslivet och är idag ett öppet besöks-, informations- och utbildningscentrum för olika aktiviteter knutna till naturvård, friluftsliv, kulturmiljövård, djurhållning och småskaligt jord- och skogsbruk. Området har mycket stor betydelse som utflyktsmål för allmänhet och skolor. I området finns en delsträcka av Roslagsleden och ett elbelyst motionsspår som är sammanlänkat med motionsspåret i Vigelsjö naturreservat väster om Norrtälje stad. Det finns gott om mindre stigar i området.

I norr avgränsas reservatsområdet av en kraftledningsgata och i väster av det elbelysta motionsspåret. Söder om reservatsområdet breder en dalsänka ut sig med åkermark och bostadsbebyggelse. Färsna gård har en lång historik och de äldsta fynden är cirka 3000 år gamla. På platsen där gården idag ligger fanns redan

Remissförslag

på medeltiden en by. Merparten av den areal som idag används som åker- och betesmark har en lång historia med liknande markanvändning.

Det större skogsbeståndet i Färsna är barrträdsdominerat med inslag av äldre barrskogar och sumpskogar. Det finns inslag av kalk i marken. Det finns en registrerad nyckelbiotop och två naturvärdeobjekt enligt Skogsstyrelsen. Nyckelbiotopen består av en betespräglad skog. Äldre betespräglad skog är en ovanlig biotop och kan hysa många ovanliga och hotklassade marksvampar. Naturvärdesobjekten består av gammal olikåldrig flerskiktad barrträdsdominerad skog varav det ena objektet har inslag av sumpskogsdråg. Gammal olikåldrig skog kan också hysa många sällsynta och utrotningshotade arter.

Hagmarkerna kring gården betas och hålls öppna av får, kor, hästar och getter och här finns på flera platser en hävdgynnad flora som visar på lång kontinuitet av hävd. Åkermarkerna används främst till vallodling och småskalig odling. I skogsområdet finns också två mindre åkermarker där slåtter har förekommit i modern tid. På den minsta marken har också bete förekommit.

Det finns gott om brynmiljöer i gränsen mellan skogen och de öppna markerna. I gränsmiljöerna finns också kulturspår i form av stenrösen och murar. Det finns stor potential att förbättra brynmiljöerna genom varsam naturvårdsröjning och frihuggning av ekar. Genom att öppna upp dessa miljöer kan mer ljus och värme släppas in. Pollinatörer som fjärilar och bin gynnas av dessa miljöer.

Barrskogarna har identifierats som potentiella viktiga födosöksområden och häckningsbiotoper för barrskogsmesarna tofsmes och talltita. Det småskaliga lövdominerande odlingslandskapet kring gården har identifierats som potentiell livsmiljö för mindre hackspett. Dessa arter har krav på större sammanhängande områden och förekomster av gamla träd, flerskiktning och död ved. I dessa miljöer finns också en mängd andra arter som gynnas av dessa förutsättningar.

Färsna gård köptes av Norrtälje kommun år 1972 och har därefter varit utarrenderat. Sedan år 2009 förvaltar Norrtälje Naturvårdsstiftelse Färsna gård på uppdrag av Norrtälje kommun.

Reservatet beskrivs utförligare i bifogad skötselplan.

Skydds- och planeringsstatus

I Norrtälje kommuns översiktsplan från 2013 pekas odlingslandskapet och skogen kring Färsna gård ut som ett område för Friluftsliv av lokalt intresse. I översiktsplanen pekas Färsna gård och omgivande odlingslandskap också ut som övrigt område med högt naturvärde. Färsna är ett av de utpekade områden enligt översiktsplanen där förutsättningarna för områdesskydd enligt miljöbalken bör utredas.

Samrådsförslag

Skogsbetet norr om gården är en registrerad nyckelbiotop.

Spritt i området finns ett flertal fornlämningar. Fornlämningarna är skyddade enligt kulturmiljölagen (1988:950) (KML).

I dalgången finns ett torrläggningsföretag (Färsna tf 1944) med tillhörande båtnadsområde.

Ärendets beredning

I kommunens Mål och budget 2019-2021 är en av satsningarna att inrätta Färsna gård som naturreservat. Norrtälje kommunfullmäktige har också vid tidigare tillfällen beslutat att inriktningen är att skydda Färsna gård och de omkringliggande markerna i Fördjupad översiktsplan för Färsna gård (1991) och Utvecklingsplan för Norrtälje stad (2004). Färsna omnämns också i Grönstrukturstrategi för Norrtälje stad (2016).

År 2018 gjordes en naturinventering på den kommunala marken i Färsna. Inventeringen visade att stora delar av markerna i Färsna har höga naturvärden. I inventeringen står att de 19 naturvärdesobjektsområden som pekas ut inte bör exploateras och att de utgör en viktig del av spridningsvägar, viloplatser och födosöksmiljöer för arter i området. De viktiga områdena för grön infrastruktur har också bekräftats i en analys av grön infrastruktur som kommunen tog fram 2019. I analysen pekades bland annat häcknings- och födosöksområden för talltita och tofsmes ut vilka är indikatorarter för miljömålet Levande skogar.

Samråd har skett med Länsstyrelsen i Stockholms län under ärendets gång.

Kommunens bedömning

Färsna är ett välbesökt tätortsnära naturområde som är mycket viktigt ur friluftssynpunkt. Området spelar också en viktig roll från naturpedagogisk synpunkt. Området hyser höga natur- och kulturvärden och har en lång historisk markanvändning. I området finns en mängd rödlistade och hotade arter som är knutna till odlingslandskapet, äldre barrskog och kalkbarrskog. Skogsavverkning, dikning och annan exploatering skulle innebära att områdets natur,- kultur- och friluftsvärden äventyrades.

Norrtälje kommun bedömer att bildandet av ett naturreservat i det aktuella området är förenligt med gällande översiktsplan från 2013.

Kommunen finner vid en vägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § miljöbalken att det för att skydda och bevara ovanstående natur-, kultur- och friluftsvärden finns skäl att besluta om att bilda naturreservat i området samt att förordna om föreskrifter för att skydda området samt att fastställa en skötselplan.

Remissynpunkter och kommunens bemötande

Kompletteras efter samråd.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos Länsstyrelsen i Stockholms län, se bilaga 3.

Bilagor

1. Beslutskarta
2. Skötselplan med kartor

Sändlista

Länsstyrelsen i Stockholms län
Skogsstyrelsen
Riksantikvarieämbetet
Jordbruksverket
Naturvårdsverket
Vattenfall Eldistribution AB
Roslagens Naturskyddsförening
Roslagens Ornitologiska förening
Botaniska Sällskapet i Stockholm
Roslagens brukshundsklubb
Cykelklubben Norrtälje
OK Roslagen orientering
Friluftsfrämjandet Norrtälje
Club of Western
Norrtälje-Malsta scoutkår
Sakägare enligt förteckning

Samrådsförslag

NORRTÄLJE KOMMUN

2022-01-25

Bilaga 2. Skötselplan för Färsna naturreservat, Norrtälje kommun

Denna skötselplan har utarbetats av Norrtälje kommun inför inrättandet av Färsna naturreservat. Utkast till delar av skötselplanen har tagits fram av Mattias Lif, Naturföretaget.

Planen är indelad in en beskrivning av området och en plan för reservatets skötsel. Skötselplanen, som är en bilaga till reservatbeslutet, fastställs samtidigt som reservatet bildas. Naturreservatets syfte, reservatsföreskrifter samt grunden för reservatet återfinns i reservatsbeslutet. Skötselplanen avser främst att ge anvisningar om hur reservatet ska förvaltas för att syftet med naturreservatet ska tillgodoses. Skötselplanen kan inom ramen för syfte och föreskrifter justeras vid behov. Norrtälje kommun ansvarar för revidering och fastställande av skötselplan.

samrådsförslag

1. Beskrivning av området

Översikt

Området är cirka 82 ha stort och består av skogar, gräsmarker, beteshagar, åkrar samt tillhörande gårdsmiljö. I området går Rosslagsleden och ett elljusspår samt flera mindre stigar.

Naturtyper

Naturreservatets areal är indelad enligt NMD (Nationella marktäckedata), en satellitbildstolkning som utförs av Metria, se Tabell 1.

Tabell 1. Naturtyper inom Färna naturreservat.

Naturtyp	Areal (ha)
Tallskog (utanför våtmark)	11
Granskog (utanför våtmark)	30,3
Barrblandskog (utanför våtmark)	6,2
Lövblandad barrskog (utanför våtmark)	3,1
Triviallövskog (utanför våtmark)	7,5
Ädellövskog (utanför våtmark)	4,3
Triviallövskog med ädellövinslag (utanför våtmark)	0,9

Temporärt ej skog (utanför våtmark)	0,2
Lövblandad barrskog (på våtmark)	0,2
Triviallövskog (på våtmark)	0,2
Åkermark	8,8
Övrig öppen mark med vegetation	8
Exploaterad mark	0,6
Summa	**81,2**
Varav produktiv skog	**62,5**

En översiktlig indelning av naturtyper har också gjorts i fält (se karta i bilaga 1). Skogsmarken domineras av barrblandskog med inslag av triviallövskog och tallskog. Två mindre områden hyser blandsumpskog och några mindre områden domineras av lövsumpskog. I skogen finns två öppna åkermarker och i de södra delarna mot dalgången dominerar öppen gräsmark. Kring gårdsmiljön finns naturbetesmark/skogsbete och åker/vall.

Naturförhållanden

Geologi och topografi

Färsna ligger i den naturgeografiska regionen Svealands sprickdalsterräng med lerslättsdalar och sjöbäcken. Topografin varierar mellan 15 meter över havet vid åkermarken och upptill 30 meter över havet på vissa bergshöjder. Berggrunden bedöms ha bildats för cirka 1800-1900 miljoner år sedan, under den Svekokarelska orogenesen. Geodiversiteten gällande berggrundsgeologin är låg till måttlig men kvartärgeologiskt är den hög. Berggrunden består huvudsakligen av kvarts, lagioklas och biotit och är typisk för regionen. I området finns både glaciala och postglaciala formationer. Morän (blockig sandig och moränlera) är dominerande jordart och postglacial lera finns i de lägre partierna i dalgången. Moränleran är sist avsatt efter isen och är kalkrik. På flera håll finns berg i dagen.

Skogen

Stora delar av skogen har betats historiskt sett. Redan Storskifteskartan 1767 visar på bete i större delen av skogsmarken. Också år 1952 var skogsbetet enligt den ekonomiska kartan väl utbrett i merparten av skogsmarken.

I området finns en registrerad nyckelbiotop, vilken utgörs av en betad skog innehållande fläckvis med gräsmarksväxter. Under inventeringen noterades gammal tall, gran och asp. I området finns också två barrskogsområden som klassats som naturvärde av Skogsstyrelsen. Det finns också en av Skogsstyrelsen klassad sumpskog i området. Totalt beräknas att fem sumpskogar (en lite större och fyra mindre) finns insprängda i det större barrskogsområdet. Sumpskogarna består av lövsumpskog men också blandsumpskog.

Skogen domineras framför allt av äldre barrblandskog med gran och med tall i de högre partierna. Flera skogsbestånd har en ålder på över 130 år. I två mindre tallbestånd beräknas träden uppnå en ålder på cirka 160 år. Lövinslaget varierar men framförallt björk och asp dominerar. Ek, sälg och lönn förekommer också.

Barrskogarna har identifierats som potentiella viktiga födosöksområden och häckningsbiotoper för barrskogsmesarna tofsmes och talltita. Det småskaliga lövdominerande odlingslandskapet kring gården har identifierats som potentiell livsmiljö för mindre hackspett. Dessa arter har krav på större sammanhängande områden och förekomster av gamla träd, flerskiktning och död ved. I dessa miljöer finns också en mängd andra arter som gynnas av dessa förutsättningar.

I skogsmarkerna finns flera mindre kärr och småvatten eller glupar som håller vatten till stor del av året. Dessa miljöer skapar en variation i skogen vilket är gynnsamt för såväl växt- som djurarter. Miljöerna har ett särskilt värde för groddjur, däggdjur och fåglar och är viktig livsmiljö för insekter och andra smådjur som är knutna till vatten. Även när småvattnen är uttorkade är de av stort värde.

I framförallt de norra delarna av det större barrskogsområdet finns yngre skog med planterad tall och unga till medelålders lövdominerande bestånd. I de yngre lövskogarna dominerar björk och asp.

Traditionellt skogsbruk har inte utförts i större utsträckning sedan år 2005 då delar av området gallrades. Efter stormen Alfrida år 2019 kördes vindfällen ut från skogen söder om kraftledningsgatan, det är dock en av de större åtgärder som utförts under senare tid. Skogen i området är inte lämpad för traditionellt skogsbruk. Området är frekvent välbesökt av det rörliga friluftslivet, har inga lämpliga skogskörvägar samt ont om uppläggningsplatser för avverkningsrester.

Odlingslandskap

Merparten av den areal som idag används som åker- och betesmark har en lång historia med liknande markanvändning. Naturbetesmarker och skogsbeten i området har en historia som åtminstone sträcker sig bakåt till år 1767. Naturbetesmarkerna inventerades i samband med Jordbruksverkets ängs- och betesmarksinventering år 2004. Den naturbetesmark som ligger längst i väster i reservatet uppvisade då en tydlig gödselpåverkan och en relativt trivial flora. Vid en ny inventering av Jordbruksverket år 2019 visades dock att den hävdgynnade floran fläckvis var på tillbakagång. Betesmarkerna öster om gården inventerades åren 2003 och 2004 och då noterades en riklig förekomst av flera hävdgynnade arter som jungfrulinarter, bockrot, brudbröd, gulmåra och ärenpris.

Odlingsmarkerna i Färsna har sedan lång tid tillbaka använts för odling av vall. Äldre spannmålssorter och kulturarvssorter har i mindre försök provodlats. Det är viktigt att odlingarna hålls tillgängliga, publika och inte orsakar hinder för det

Samrådsförslag

rörliga friluftslivet. Stigar och traktorvägar ska hjälpa till att vägleda det rörliga friluftslivet.

I skogsmarken finns två mindre öppna gräsmarker som åtminstone sedan år 1901 har brukats som åker. I modern tid har slåtter bedrivits på dessa ytor.

I odlingslandskapet finns småvatten i form av diken och mindre dammar. Dessa miljöer utgör viktiga miljöer för vattenlevande smådjur och groddjur. Det utgör också viktiga födosöksplaster för flera fågelarter och som vattenkälla för pollinatörer.

Flora och fauna

Ett visst kalkinslag i kombination med markhistorik och kontinuitet ger området förutsättningar för en rik flora och fauna. Tabell 2 listar naturvårdsintressanta arter som noterats i området. Arter som gynnas av kalk och som observerats i området är bland annat kärlväxterna Adam och Eva, blåsippa, nästrot och trolldruva. Bland svampar har exempelvis svavelriska, skarp dropptaggsvamp och orange taggsvamp hittats. Även bårdlav indikerar kalk i området.

Gröngöling, gulsparv, kungsfågel, sånglärka och tornseglare är arter som är stationära i området. Sånglärka och tornseglare är dock endast stationära under sommarhalvåret.

Inventering av groddjur med eDNA-metoden har visat att det förekommer större vattensalamander i tre småvatten i området. Det första småvattnet ligger inom gårdsmiljön (skötselområde 6), det andra småvattnet finns på åkern öster om gården (skötselområde 2A) och det tredje småvattnet ligger på reservatsgränsen bredvid elljusspåret i väster (angränsande skötselområde 1). I småvattnet vid elljusspåret har större vattensalamander också observerats vid fältbesök.

Samrådsförslag

Tabell 2. Rödlistade arter, signalarter, typiska arter och i övrigt ovanliga arter som registrerats i området. Fynden kommer från tidigare inventeringar gjorda i området, uppgifter från ArtPortalen samt egna fynd vidfältbesök. Rödlistekategori följer ArtDatabanken 2015; EN = starkt hotad (Endangered), VU = sårbar (Vulnerable), NT = nära hotad (Near Threatened). S = signalart enligt Skogsstyrelsen. ÄoB = signalart enligt ängs- och betesmarksinventeringen. Natura 2000 naturtyper: 6210 – kalkgräsmarker, 6270 – silikatgräsmarker, 9010 – taiga, 9050 – näringsrik granskog, 9080 – lövsumpskog.

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Rödlistad	Signalart	Typisk art Natura 2000
Kärlväxter				
Adam och Eva	*Dactylorhiza sambucina*		ÄoB	6270
Ask	*Fraxinus excelsior*	EN		
Backklöver	*Trifolium montanum*	NT	ÄoB	6210
Blodnäva	*Geranium sanguineum*		ÄoB	
Blåsippa	*Hepatica nobilis*		S	9050
Bockrot	*Pimpinella saxifraga*		ÄoB	6270
Brudborste	*Cirsium heterophyllum*		S/ÄoB	9050
Brudbröd	*Filipendula vulgaris*		ÄoB	6270
Darrgräs	*Briza media*		ÄoB	6270
Granbräken	*Dryopteris cristata*		S	
Grönpyrola	*Pyrola chlorantha*		S	9010
Gullklöver	*Trifolium aureum*	NT		
Gullviva	*Primula veris*		ÄoB	6270, 9070
Gulmåra	*Galium verum*		ÄoB	
Jungfrulin	*Polygala vulgaris*		ÄoB	6210, 6270
Kattfot	*Antennaria dioica*		ÄoB	6270, 9070
Knippfryle	*Luzula campestris*		ÄoB	
Knägräs	*Danthonia decumbens*		ÄoB	6270, 9070
Knärot	*Goodyera repens*	NT	S	9010, 9050
Käringtand	*Lotus corniculatus*		ÄoB	6210
Liten blåklocka	*Campanula rotundifolia*			6270, 9070
Mandelblomma	*Saxifraga granulata*			6270
Mattlummer	*Lycopodium clavatum*			9010
Nästrot	*Neottia nidus-avis*		S	
Ormbär	*Paris quadrifolia*		S	9050
Pillerstarr	*Carex pilulifera*			6270
Prästkrage	*Leucanthemum vulgare*		ÄoB	6270
Rankstarr	*Carex elongata*		S	
Repestarr	*Carex loliacea*		S	
Solvända	*Helianthemum nummularium*	NT	ÄoB	6210, 6270
Stor blåklocka	*Campanula persicifolia*			6270
Sårläka	*Sanicula europaea*		S	
Svartkämpar	*Plantago lanceolata*			6270

Granskningsförslag

Trolldruva	*Actaea spicata*		S	9050
Ängsskära	*Serratula tinctoria*	NT	ÄoB	9070
Lavar				
Bårdlav	*Nephroma parile*		S	
Dvärgtufs	*Scytinium teretiusculum*		S	
Gammelgranslav	*Lecanactis abietina*			9070, 9080
Kattfotslav	*Felipes leucopellaeus*		S	
Lönnlav	*Bacidia rubella*		S	9070
Rostfläck	*Arthonia vinosa*		S	
Sotlav	*Acolium inquinans*		S	9010, 9070
Mossor				
Grön sköldmossa	Buxbaumia viridis		S	
Långfliksmossa	*Nowellia curvifolia*		S	
Mörk husmossa	*Hylocomiastrum unbratum*		S	
Vedtrappmossa	*Crossocalyx hellerianus*	NT		
Svampar				
Barkticka	*Oxyporus corticola*		S	
Barrviolspindling	*Cortinarius harcynicus*	NT		
Brandticka	*Pycnoporellus fulgens*		S	
Brödtaggsvamp	*Hydnellum versipelle*	VU	S	
Blodticka	*Meruliopsis taxicola*		S	
Blodvaxskivling	*Hygrocybe coccinea*		S	
Blomkålssvamp	*Sparassis crispa*		S	
Dofttaggsvamp	*Hydnellum suaveolens*	NT	S	9050
Droppтaggsvamp	*Hydnellum ferrugineum*		S	9010
Fjällig taggsvamp	*Sarcodon imbricatus*		S	
Flattoppad klubbsvamp	*Clavariadelphus truncatus*	NT	S	
Granriska	*Lactarius zonarioides*		S	9080
Granrotsspindling	*Cortinarius fraudulosus*	VU		
Granticka	*Phellinus chrysoloma*	NT	S	
Grynknölfoting	*Squamanita paradoxa*	VU		
Gul vaxskivling	*Hygrocybe chlorophana*		S	
Korallfingersvampar	*Ramaria sp.*		S	
Kryddspindling	*Cortinarius percomis*		S	
Lakritsmusseron	*Tricholoma apium*	VU		
Motaggsvamp	*Sarcodon squamosus*	NT	S	
Olivspindling	*Cortinarius venetus*		S	
Orange taggsvamp	*Hydnellum aurantiacum*	NT	S	9010
Porslinsblå spindling	*Cortinarius cumatilis*	VU		
Rynkskinn	*Phlebia centrifuga*	VU	S	9010, 9050

Granskningsförslag

Rödgul trumpetsvamp	*Craterellus lutescens*		S	
Scharlakansvaxskivling	*Hygrocybe punicea*	NT	S	
Skarp dropptaggsvamp	*Hydnellum peckii*		S	
Svavelriska	*Lactarius scrobiculatus*		S	
Strimspindling	*Cortinarius glaucopus*		S	
Tallriska	*Lactarius musteus*	NT		
Tallticka	*Phellinus pini*	NT	S	9010
Ullticka	*Phellinus ferrugineofuscus*	NT	S	9010, 9050
Vit vaxskivling	*Cuphophyllus virgineus*		S	
Zontaggsvamp	*Hydnellum concrescens*		S	
Ängsvaxskivling	*Cuphophyllus pratensis*		S	
Insekter				
Reliktbock	Nothorhina muricata	NT		
Fåglar				
Gulsparv	*Emberiza citrinella*	VU		
Tornseglare	*Apus apus*	EN		
Grod- och kräldjur				
Större vattensalamander	Triturus cristatus			1166

Historisk och nuvarande markanvändning

Markerna runt Färsna Gård har en lång historia av stort kulturhistoriskt värde. Ända sedan landet höjdes ur havet för cirka 3000 år sedan och bildade en liten ö där Färsna Gård nu ligger har marken varit bebodd och brukad av människor. Det äldsta fyndet är från denna tid och består av en fossil åker med röjningsrösen, belägen mitt i dagens odlingslandskap. Även gravfält, stensättningar och boplatser som tidsmässigt sträcker sig från yngre järnålder till äldre medeltid har påträffats i området. Vid boplatser har man funnit odlingsytor, röjningsrösen och vikingatida mynt.

Där bebyggelsen på Färsna Gård idag ligger fanns redan på medeltiden en by, vilket två dokument från år 1365 och 1418 berättar om och enligt storskifteskartan från år 1767 fanns en bytomt, där byn bestod av ett kronohemman uppdelat i fyra tomter. Man har karterat 20 husgrunder, syllstensrester och terasskanter vilka idag är synliga som långa stenrader i markytan. Ibland syns även rester av eldstäder och källare. De flesta av dessa husgrunder kan härledas till 1700 och 1800-talets bebyggelse. Under 1800-talet fanns fortfarande de fyra tomterna i Färsna by kvar och från den tiden vet vi även vilka som varit ägare av dessa hemman.

Granskningsförslag

En stor förändring av markanvändningen som går att se i området gäller skogsbetet vilket var som störst år 1767 då arealen låg på 60 hektar. På 1950-talet låg den på 50 hektar och idag endast 3 hektar. Däremot har arean för naturbete ökat något sedan 1950-talet och åkerarealen har varit ganska konstant med vissa förändringar.

Hur människan organiserat bruket av marken har förändrats genom historien. I början av medeltiden bildades byväsendet vilket innebar att flera gårdar brukade gemensamma ängs- och odlingsmarker vilka var inhägnade och boskapen fick gå på bete i utkanterna. Ett system som brukades relativt oförändrat ända fram till 1800-talets mitt då skiftesreformerna förändrade strukturerna på jordbrukslandskapet.

Den mangårdsbyggnad som finns på gården idag uppfördes år 1887.

Gården köptes av Norrtälje kommun år 1972 inför framtida exploatering. Fram till 1996 brukades Färsna som lantbruk av en privatfamilj, som haft gården i sin ägo sedan år 1905.

Sedan år 2009 förvaltar Norrtälje Naturvårdsstiftelse Färsna gård på uppdrag av Norrtälje kommun.

År 2020 står Färsna gårds mangårdsbyggnad helt renoverad, med hjälp av Rodengymnasiets byggprogram. Ekonomibyggnaderna står på tur. Ett nytt timmerhus, Tupplidret, har uppförts, som innehåller café och offentliga toaletter. Två timmerhus som plockats ner från militärens tidigare mark på Bryggårdsgärdet i Norrtälje, ska sättas upp på Färsna. Utöver Norrtälje Naturvårdsstiftelse finns på Färsna gård idag en rad andra verksamheter.

Fornlämningar

Det finns flertalet registrerade fornlämningar inom det planerade reservatsområdet, bland annat spår från forntiden i form av bronsåldersrösen, järnåldersgravar och spår av fossil åker. Här finns även ett tjugotal husgrunder i omgivningarna runt nuvarande Färsna gård, flertalet från 1700-talet och framåt. Lämningarna vittnar om att området varit bebott sedan äldre järnålder. Dokument belägger att det låg en by här under medeltiden, vilket också var fallet när storskifteskartan upprättades år 1767.

Friluftsliv

Området är tätortsnära och besökare kan ta sig hit till fots, med cykel eller bil. Det finns flera vägar och stigar in i området. Exempel på friluftsanordningar som finns i området (se även karta i bilaga 2):

- delsträcka 8 av Roslagsleden (mellan Vigelsjö och Roslagsbro) passerar igenom området,

Samrådsförslag

- belyst motionsspår (elljusspår) för löpning, gång och vintertid även skidåkning,
- markerade cykelleder
- markerade stigar med information. Färsnastigen utgår från Färsna gård och går i en slinga norr om gården. Skyltar med information om natur och kultur. Vilses stig, i skogsbrynet öster om Färsna gård, är en kort stig för barn med information om vad man ska göra om man går vilse,
- vindskydd med grillplats och bänkar/bord. Finns på tre platser i området. Invid vindskyddet längst österut finns även en lekplats och ett utegym ligger på andra sidan motionsspåret.

Ridning förekommer sparsamt i området. I området finns flera markerade cykelleder och området är ett populärt mountainbike-område. Om ridning och cykling i framtiden anses utgöra ett hinder för övrigt friluftsliv eller har en stor negativ inverkan för naturvärden ska den kanaliseras till särskilda stigar.

Vistelseregler

Plockning av bär, svamp och ej fridlysta växter är tillåtet inom reservatet. All åverkan på levande och döda träd, såväl stående som liggande, är förbjuden. Det är även förbjudet att gräva upp växter såsom ris, örter, mossor eller lavar samt ta bort vedlevande svampar, exempelvis vedtickor på träd och vindfällen. Det är heller inte tillåtet att skada berg och mark. Hundar ska hållas kopplade inom naturreservatet och ridning är inte tillåten på elljusspåret. Det är heller inte tillåtet att köra med motordrivna fordon i terrängen. Cykling ska ske på anvisade leder.

Skyltning och affischering är förbjudet i området men det är tillåtet att tillfälligt sätta upp orienteringskontroller, tipsfrågor eller liknande om de avlägsnas direkt efter avslutat arrangemang.

I området finns flera anordnade grillplatser där det är tillåtet att elda.

Byggnader och anläggningar

Till Färsna gård hör ett antal byggnader, se bild 1. I mangårdsbyggnaden (A) ryms idag kontor, mötes- och verksamhetslokaler. Förutom mangårdsbyggnaden finns flera byggnader som byggdes innan 1900-talet. I väster på gården ligger den gamla ladugården (B) -ett timrat hus från 1700-talet som idag används som stall. Norr om denna byggnad ligger ett uthus (C) från 1700-talet, som används som magasin och hölada. Längst i norr ligger en nybyggd vagnhall (D) som tillsammans med logen (E) (uppförd 1928) strax söder om vagnhallen hyser fordonsförvaring och traktormuseum. Strax öster om mangårdsbyggnaden återfinns ett boningshus (F) från 1800-talet som tidigare användes som arrendatorsbostad. Huset används år 2020 som klubbhus för 4H och dagligverksamhet. Ytterligare ett boningshus (G), uppfört 1939, finns söder om arrendatorsbostaden och norr om den samma

samrådsförslag

ligger en större magasinsbyggnad (H) från 1928. I gårdens östra del ligger en timrad bod (I) från 1700-talet. Väster om gården finns ett enklare 1700-talstorp (J) (Ekorrboda), med tillhörande mindre timrad byggnad (K) som utgör rester av en ladugård. Något närmare gårdskärnan finns också ett svinhus (L) från 1800-tales slut som används som hönshus samt en stor jordkällare (M) byggd 1938. Jordkällaren används idag för mellanlagring av grönsaker och redskap under sommarhalvåret och som samlingsplats och värmestuga under årets kallare dagar. Centralt på gården, söder om logen, låg tidigare ett vagnslider från 1700-talet. Byggnaden ersattes på 00-talet av en ny timrad byggnad (N) där det idag ryms café och allmänna toaletter.

Figur 1. Byggnader på Färsna gård.

Diken och markavvattningsföretag

Färsna naturreservat berör område som omfattas av markavvattningsföretaget Färsna tf:s båtnadsområde.

Utredning kring möjligheten att i delar av skötselområde 2c och 5b längs dalgångens vattendrag, utföra vattenfördröjande åtgärder bör utredas. Detta för att öka reningsgraden i det uträtade vattendraget samt landskapets vattenhållande förmåga. Sådana åtgärder får dock inte utföras om de strider mot tidigare lämnade tillstånd, exempelvis i form av markavvattningsföretag (som

även i olika fall kan benämnas torrläggningsföretag, dikningsföretag, invallningsföretag etc.). Åtgärder får heller inte utföras om de kan få negativ påverkan på marker utanför reservatet. Inför åtgärder bör samråd hållas med berörd markägare. Åtgärder kan också behöva föregås av anmälan eller tillstånd för vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken.

Kraftledning

Färsna naturreservat gränsar i norr till en kraftledningsgata. Enligt ledningsrätten har ledningsrättsinnehavaren rätt att kalavverka upp till 15 meter från kraftledningen men också rätt avverka alla riskträd utanför 15-meterszonen.

2. Plan för områdets skötsel

Övergripande mål och skötsel

Syftet med naturreservatet återfinns i reservatsbeslutet, skötseln och de åtgärder som utförs ska leda till att uppfylla detta.

Skötseln av området inriktas på att:

- hävden bibehålls i de gamla värdefulla kulturmarkerna,
- bete införs om möjligt i tidigare betade skogar samt på tidigare hävdade gräsmarker,
- naturvårdande skötsel utförs som gynnar den biologiska mångfalden,
- skötsel av brynmiljöer utförs som gynnar biologisk mångfald,
- information till, samt anordningar för, det rörliga friluftslivet hålls i gott skick,
- gårdsmiljön bibehålls och äldre tiders hävd, konstruktioner och odlingar synliggörs.

Åtgärder som rör hela reservatet

Skötselplanen lämnar öppet för bete i såväl skogar som gräsmarker. Tanken är att förvaltaren ska ha möjlighet att avgöra var det är lämpligt att ha bete så att det fungerar med det rörliga friluftslivet i området. Omkullfallna träd över stigar, vägar, stängsel, åkrar och andra friluftsanordningar får kapas och flyttas så att de inte är i vägen. Efter naturvårdande åtgärd får avverkat virke tillgodogöras av förvaltaren eller den som förvaltaren utser för användning vid skötsel i naturreservatet.

Skötselområden

Reservatet är indelat i sex skötselområden utifrån naturtyp och skötselbehov. Gårdsmiljön utgör ett eget skötselområde. Skötselområdena, som även redovisas på skötselkarta (bilaga 3), är följande:

Samrådsförslag

1. Naturbetesmarker
2. Åkermark/vall/ övrig gräsmark
3. Äldre barrskogar
4. Sumpskogar
5. Unga och medelålders skogar
6. Gårdsmiljö

Några områden är i sin tur indelade i delområden.

1. Naturbetesmarker (cirka 9 ha)

Figur 2. Glest trädklädd betesmark strax norr om Färsna gård.

Beskrivning

Naturbetesmarker med lång beteshistorik och varierande grad av trädtäckning. Delar av området har varit trädbevuxet under lång tid. I det norra delområdet finns framförallt tall, gran, björk och asp i trädskiktet men även enstaka sälg, rönn, oxel, ek, en och hassel förekommer. Även ask, lönn, vildapel och getapel återfinns i det södra delområdet. I fältskiktet finns hävdgynnade arter som Adam och Eva, solvända, kattfot, jungfrulin, darrgräs, ängsvädd, blåsuga, ängsskära och bockrot. Flera så kallade ängssvampar finns i betesmarkerna, bl.a. scharlakansvaxskivling och grynknölfoting. I delar av betesmarkerna finns uppslag av asp och tätare bestånd av örnbräken.

Bevarandemål

Trädklädd och halvöppen naturbetesmark med växter och svampar som gynnas av bete. Hela området sköts genom bete. Betestrycket anpassas så att kärlväxternas blomning och frösättning gynnas utan att förna ansamlas och försämrar för områdets karaktärsarter. Krontäckningen ska variera mellan tätare och glesare

beskogad mark. Det ska finnas gamla vidkroniga solbelysta träd och död ved i olika former.

Skötsel

Hela området betas årligen med ett väl anpassat betestryck, gärna av nöt eller får. Helst enligt en betesplan som anger plan för rotation av djurslag i olika hagar mellan åren. Stängsel underhålls löpande och delar av befintligt stängsel kan med fördel ersättas av traditionellt byggd gärdsgård. Vedväxter av igenväxningskaraktär röjs bort. Större bestånd av örnbräken röjs bort 2 -3 gånger per säsong eller dras upp för hand vid lämplig tidpunkt.

Natura 2000-naturtyp

Trädklädd betesmark (9070), silikatgräsmark (6270)

2. Åkermark/vall/övriga gräsmarker (cirka 13 ha)

Figur 3. Liten åkermark omgiven av skog.

Beskrivning

2a: Odlingsmark närmast Färsna gård med lång historik av brukande. Markerna används nu till vallodling samt försöks-/visningsodling av äldre spannmålssorter. Små åkerholmar och bryn ingår i skötselområdet. En mindre del av marken i norr ingår i en betesfålla.

2b: Två små odlingsmarker ("skogsängar") i skogsområdet i öster med näringsgynnad, högväxt grässvål. Fuktigare partier finns centralt i den östra skogsängen, där även vass och björksly förekommer. Diken och brynmiljöer finns kring båda odlingsmarkerna.

Samrådsförslag

2c: Större gräsmark i sydost som sluttar från brynen i norr ner mot diket som utgör gränsen i söder. De östra delarna är nyligen slåttrade, andra delar har inte hävdats på senare år. I de slåttrade delarna, framförallt mot skogsbrynen finns en del hävdgynnade arter som gullviva, svartkämpar, gulmåra och tjärblomster. Det finns även uppgift om backklöver i området. I de ohävdade delarna finns bland annat högväxta gräs, åkertistel och hallon. Nära brynen kommer det upp aspsly och ner mot diket växer det mycket älgört.

Bevarandemål

Åkermarken (2a) ska fortsatt hävdas genom odling av vall eller spannmål alternativt bete/efterbete. Delar av område 2a används vid större evenemang för parkering. Område 2c ska fortsatt hävdas genom odling av vall eller slåtter och på sikt övergå till en renodlad slåttermark. Övriga gräsmarker (2b) hävdas regelbundet genom slåtter och/eller bete och därmed ökar arealen artrik ängsflora successivt. Det ska finnas bryn med blommande buskar och grova träd i en varierad övergångszon mot skogsmarken. Typiska arter för hävdad mark med bryn ska förekomma i området.

Skötsel

Brynmiljöer i anslutning till skog och förekommande åkerholmar i samtliga delområden restaureras/sköts på sätt som gynnar blommande/bärande lövträd och buskar. Partier som domineras av sand kan utvecklas och gynna sandlevande arter. Diken underhålls. Delar av området kan om möjligt betas.

Åkermarkerna (2a) ska fortsatt hävdas genom odling av vall eller spannmål alternativt slåtter med efterbete eller bete. De två små skogsängarna (2b) hävdas genom slåtter och bortförsel av det slagna höet. Bete eller efterbete kan införas. Eventuellt kan ett grod/salamandervatten skapas i den fuktiga delen av skogsängen längst österut (undersök först möjligheten och om det är ett lämpligt läge). Gräsmarken i sydost (2c) hävdas fortsatt med vallskörd eller årlig slåtter med bortförande av hö. Vallskröd innebär att området inte får plöjas, gödslas eller sås. Fuktiga partier närmast diket (cirka 9-20 meter används idag som näringsfälla mot diket) i söder kan slåttras med längre mellanrum (cirka vart tredje år). Bete eller efterbete kan införas.

Natura 2000-naturtyp

Delar kan eventuellt på lång sikt bli silikatgräsmark (6270) eller möjligen fuktäng (6410) närmare diket.

Samrådsförslag

3. Äldre barrskogar (cirka 44 ha)

Figur 4. Rötad och knäckt gran med granticka.

Beskrivning

Barrskogar (3a och 3b) där lägre belägna delar har en stor andel gran medan höjder med hällmark ofta domineras av tall, men merparten av skogen utgörs av en blandning av de två barrträdslagen. Lövinslaget varierar och består framförallt av björk och asp men det finns även enstaka sälg, ek och lönn. Förekomsten av död ved varierar men ställvis är det rikligt med både stående och liggande död ved av olika grovlek och grad av nedbrytning. Rödlistade vedsvampar som granticka, ullticka och rynkskinn finns på enstaka lågor eller högstubbar av gran i området. Även rödlistade marksvampar som orange taggsvamp, dofttaggsvamp och flattoppad klubbsvamp förekommer.

Närmast kraftledningsgatan i norr är skogen lite yngre och där har man nyligen upparbetat och transporterat ut stormfällda träd, vilket medfört att skogen är tydligt luckig. Merparten av skogen har betats under lång tid och fram till 1950-talet.

Bevarandemål

Skogen präglas av varierad åldersstruktur med stor andel gamla barrträd där gran och tall dominerar, med visst inslag av asp och andra lövträd. Områdets utveckling ska styras av naturliga processer, som leder till rik förekomst av död ved av olika trädslag och i olika nedbrytningsgrad. Om bete införs har betespåverkade delar en luckig struktur. Det ska finnas bryn med blommande buskar och grova träd i en varierad övergångszon mot öppna marker.

Samrådsförslag

Skötsel

Området inriktas på en naturvårdande skötsel. Vid behov kan värdefulla tallar och lövträd (särskilt asp) gynnas genom frihuggning i hela skötselområdet. Träd som fallit över frekvent använda stigar får kapas upp och lämnas kvar vid sidan av stigen. Ung gran kan röjas bort under det äldre tallskiktet i område 3b. Skogsbete kan införas där det är lämpligt med tanke på friluftsliv. Om skogsbete införs kan mindre luckor huggas fram och då väljs i första hand tidigare gläntor där det finns spår av hävd. En och bärande buskar lämnas med fördel kvar. Man kan med fördel låta djuren beta i området innan man gör/utökar luckor och därmed visa i vilka områden de föredrar att beta. Ris kan brännas på plats och det är gynnsamt för svampetablering om även förna bränns bort. Stängsel med stängselgenomgångar sätts upp i områden som ska betas. Gamla och äldre granar som är av betydelse för förekomst av skyddsvärda mykorrhizasvampar bör inte röjas eller avverkas. Brynmiljöer restaureras och underhålls vid behov. Sandiga miljöer ska skötas så att sandlevande insekter gynnas genom röjning av buskar och träd som skuggar.

Natura 2000-naturtyp

9010 Taiga och fläckvisa mindre ytor av 9050 Örtrik granskog.

4. Sumpskogar (cirka 3 ha)

Figur 5. Dike som leder bort vatten från sumpskog.

Beskrivning

Flera områden av sumpskogar (en lite större och fyra mindre) som finns insprängda i det större barrskogsbeståndet. Ytterligare små sumpskogar kan förekomma. Tre av de mindre sumpskogarna (4b) domineras av lövträd,

framförallt klibbal och björk men även asp, viden, gran, ask och ek förekommer. I blandsumpskogarna (4a) finns även tall. Viss sockelbildning har utvecklats och ställvis är det rikligt med död ved. Flera av sumpskogarna är dikespåverkade.

Bevarandemål

Sumpskogar som präglas av en hög andel lövträd samt av gamla, grova eller senvuxna träd. I hela skötselområdet styrs utvecklingen av naturliga processer som leder till att såväl stående som liggande död ved förekommer i olika grovlek och nedbrytningsgrad. De hydrologiska förhållandena är gynnsamma i större delen av skötselområdet. Luftfuktigheten är hög och gynnsam för epifytiska lavar och mossor.

Skötsel

Lämnas huvudsakligen orörda men med en naturvårdande skötsel. För igenläggning av befintliga diken i skötselområdena krävs en hydrologisk undersökning innan åtgärd. Ung gran röjs bort eller ringbarkas i lövdominerade sumpskogar, vid bortröjning eller ringbarkning av granar ska lämplig tidpunkt och försiktighetsåtgärder vidtas för att förebygga angrepp från skadeinsekter. Om skogsbete införs kan hela eller delar av skötselområdet ingå i betesfållor.

Natura 2000-naturtyp

Utveckling mot taiga (9010) av undertypen sumpskog samt lövsumpskog (9080).

5. Unga och medelålders skogar (cirka 9 ha)

Figur 6. Planterad tall med inslag av löv och gran.

Beskrivning

5a: Knappt 40-årig planterad tall med varierat inslag av löv och gran.
5b: Unga till medelålders lövdominerade bestånd, ofta i anslutning till öppnare marker. Björk och asp är de vanligaste trädslagen men även sälg, rönn, ek, fågelbär, lönn, tall, gran, hassel och hagtorn förekommer.

Bevarandemål

5a: Tallskog som på sikt får utvecklas till en äldre tallskog med fina möjligheter till bär- och svampplockning. På sikt mer lövinslag med inslag av frihuggna lövträd
5b: Lövskog med varierad trädslagssammansättning och ålder.

Skötsel

5a: Gallring av tall. Gynna löv och röj, avverka eller ringbarka yngre barrträd som tränger eller hotar att tränga lövträd. Merparten av granen röjs ur. Bärande och blommande träd och buskar gynnas, framförallt i brynmiljöer. Om skogsbete införs kan hela eller delar av skötselområdet ingå i betesfållor.
5b: Skötselåtgärder för att öka variationen i trädslagssammansättning, täthet och ålder: Röj, avverka eller ringbarka barrträd som tränger eller hotar att tränga lövträd eller lövsly. Granen får inte ta över. I lövfattiga delar görs gruppvis ringbarkning eller luckhuggning av barrträd så att små gläntor skapas. Inga lövträd avverkas eller ringbarkas även om de står tätt. Bärande och blommande träd och buskar gynnas, framförallt i brynmiljöer. I de sydöstra delarna av område kan mindre öppnare partier med spår av hävd och gammal tomtmark kan slyröjas och slåttras. Om skogsbete införs kan hela eller delar av skötselområdet ingå i betesfållor.

Natura 2000-naturtyp

-

Samrådsförslag

6. Gårdsmiljö (cirka 4 ha)

Figur 7. Veterantraktorer vid Färsna gård.

Beskrivning

Vid Färsna gård finns mangårdsbyggnad, gårdsplan, trädgård, ett flertal lantbruksbyggnader, odlingar, småvatten, jordkällare, små djurhagar m.m. Flera olika föreningar och företag bedriver verksamhet på gården idag, till exempel Norrtälje Naturvårdsstiftelse, Färsna 4H och Veterantraktorklubben Norrtelje. Gården är tillgänglig för allmänheten och här finns café och djur att titta på.

Bevarandemål

Målet är att Färsna gård ska vara välskött. Byggnader och omgivningar ska vara i gott skick. Äldre tiders hävd, konstruktioner och odlingar finns synliga för allmänheten. Målbilden är en levande Roslagsgård från förra sekelskiftet med ett aktivt småskaligt jordbruk.

Skötsel

Underhåll av byggnader och stängsel. Gärdsgårdar underhålls och med fördel utökas andelen stängsel som utgörs av traditionellt bundna gärdsgårdar. Fortsatt bete i de gårdsnära hagarna. Gräsytor hålls öppna och småvatten restaureras och underhålls.

Natura 2000-naturtyp

-

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Denna tabell utgör underlag och stöd för förvaltaren vid planering av åtgärder i Färsna naturreservat.

Skötselåtgärd m.m.	Tidpunkt	Skötselområde	Prioritet
Gränsmarkering	Inom 1 år efter beslut	Reservatsgräns	1
Informationsskyltar NR	Inom 1 år efter beslut	Enligt friluftskarta, bilaga 2	1
Underhåll av friluftsanläggningar	Vid behov		1
Bete av naturbetesmarker	Årligen	1	1
Röjning vedväxter av igenväxningskaraktär samt röjning/dragning av örnbräken	Vid behov Örnbräken ska röjas maskinellt 1 gång/säsong eller 2-3 gånger/säsong om det görs för hand.	1	1
Återhamling/hamling	Inom 5 år efter beslut	1, 2, 6	1
Återinföra bete/skogsbete, stängsling av nya beteshagar	Inom 5 år efter beslut	Hela eller delar av 2, 3, 4, 5	2
Slåtter och bortförsel av hö	Årligen	2b, 2c	2
Skötsel av bryn/åkerholmar; gynna blommande/ bärande buskar och träd samt andra värdefulla lövträd.	Vid behov	2, 3	2
Underhåll av diken	Vid behov	2	2
Röja, avverka eller ringbarka barrträd	Inom 5 år efter beslut samt vid behov	5	2
Igenläggning av diken i sumpskogar (efter hydrologisk utredning)	Inom 5 år efter beslut	4	2
Renovering av befintliga gärdsgårdar	Vid behov	1, 6	2
Nya gärdsgårdar som ersätter moderna stängsel	Ev i samband med kurs i gärdsgårdsbygge?	1, 6	3
Restaurera och underhålla befintliga grod/salamandervatten	Inom 5 år efter beslut	1,2,3, 6	2
Skapa grod/salamandervatten	Inom 10 år efter beslut	2b (östra skogsängen)	3

Granskningsförslag

Källförteckning

Litteratur

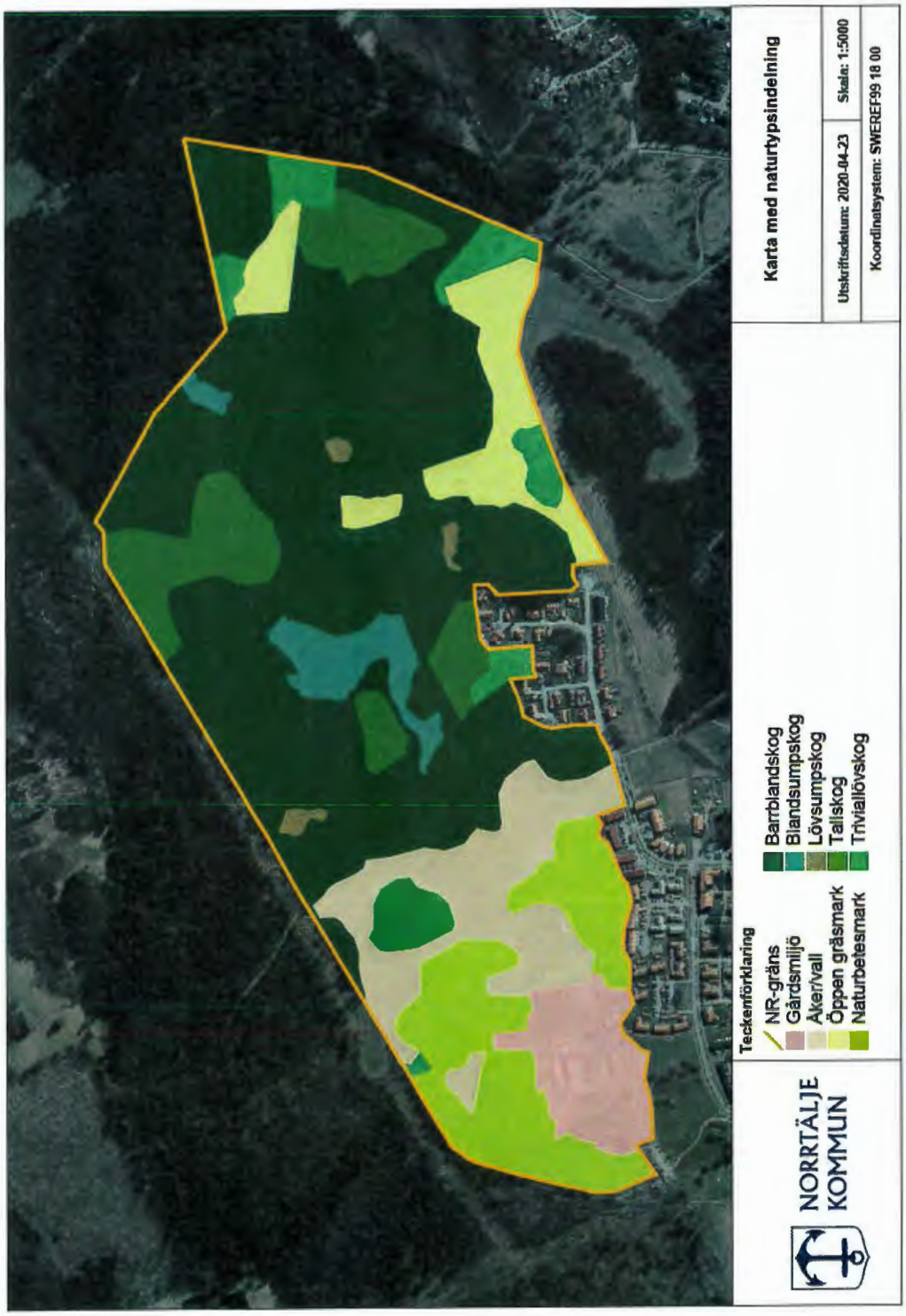
Andersson Carolina, Arkeologisk rapport, etapp 1 Uppland, Estuna socken, Färsna, 1991
ArtDatabanken 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
Bygdeboken förlag, Bygdeboken Norrtälje kommun, 2005
Ericsson, M. 2011. Färsna – Skötselplan för ett tätortsnära område vid Norrtälje.
Hallingbäck, T. (red.) 2013. Naturvårdsarter. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
Jordbruksverket 2005. Indikatorsystem för ängs- och betesmarker. Jordbruksverket, rapport 2005:8.
Kindvall, O. (2019). Grön infrastruktur i Norrtälje stad. Analys och kartläggning av viktiga naturmiljöer 2018. Calluna AB.
Krikorev, M. 2007. Ängssvampar – inventering av några slåtterängar och naturbetesmarker.
Lagerin, E. & Von Euler, T. 2020. Groddjursinventering med eDNA-metoden, Färsna, WSP 2020.
Mustonen, K. 2010. Historisk markanvändning på Färsna gårds inägor och utmarker.
Naturvårdsverket 2015. Vägledning om utformning av skötselplan.
Nitare, J. 2000. Signalarter – Indikatorer på skyddsvärd skog. Jönköping, Skogsstyrelsens förlag.
Norrtälje kommun, PM Förslag till program för Färsna gård, Kommunstyrelsekontoret 1999.
Norrtälje Naturvårdsstiftelse, 2019, PM Vision för Färsna gård - gemensamt måldokument för gårdens verksamma organisationer
Oscarsson Ulla, PM om kulturbyggnader, 1975
Pettersson, M. 2011. Värdefulla naturbetesmarker i Norrtälje kommun.
Ringö, S. & Tunström, M. 199. Färsna – en resurs i planeringen, Kulturmiljövård i Norrtälje kommun.
Segerlind, D. & Hedberg, P. 2018. Naturvärdesinventering Norrtälje stad 2018, inventeringsområde 12, Färsna
Skogsstyrelsen, Hänsynskrävande biotoper, Kärr och småvatten, 2014
Skogsstyrelsen, objektsblad nyckelbiotoper och naturvärden, 2019

Databaser

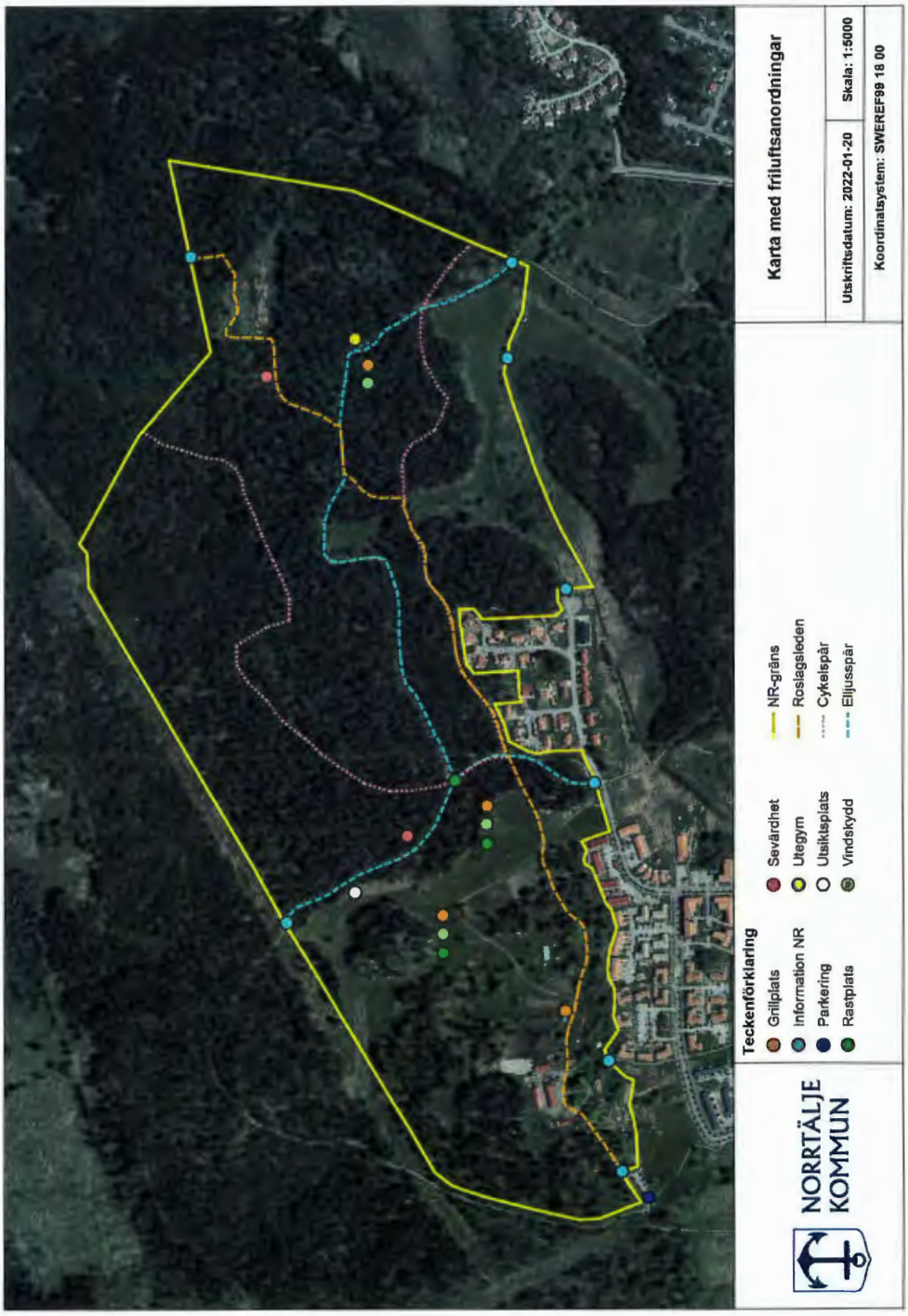
ArtDatabanken. Uttag ur Artportalen (2019-10-03, 2020-04-23)
ArtDatabanken. www.artfakta.artdatabanken.se (2019-10-28)

Samrådsförslag

Bilaga 2A. Karta med naturtypsindelning

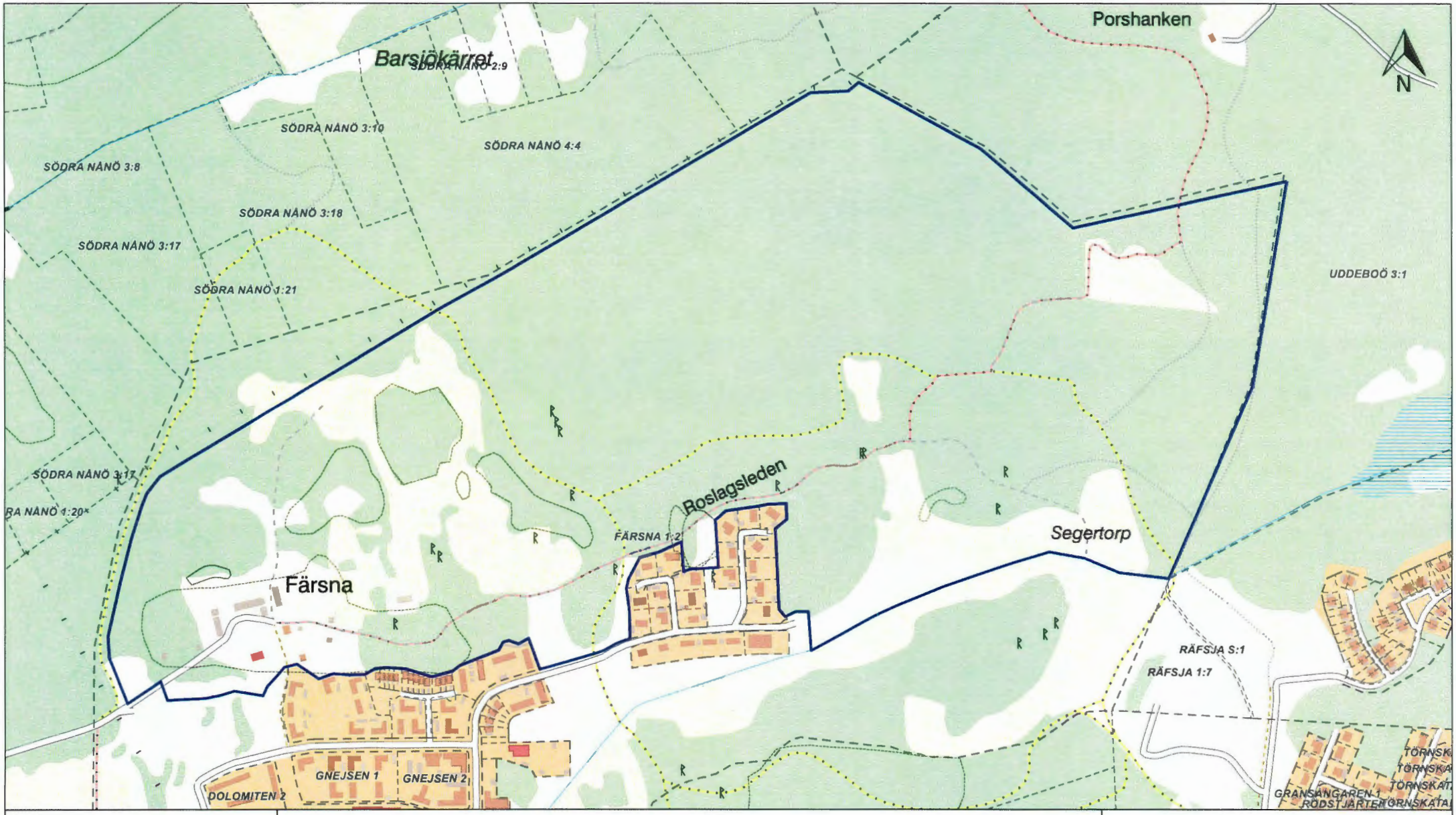

Bilaga 2B. Karta med friluftsanordningar

Bilaga 2C. Karta över skötselområden

NORRTÄLJE KOMMUN

Teckenförklaring

Fastighetsgräns

NR-gräns

UTKAST måste läggas till alternativt förslag till beslutskarta, ändra i teckenförklaringen till "Förslag till naturreservatsgräns", undvik förkortningar.

Beslutskarta

Utskriftsdatum: 2020-04-24	Skala: 1:5000

Koordinatsystem: SWEREF99 18 00